

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 1, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 378.091

*Т. М. Нефедова,
аспірантка, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВНЗ НА ОСНОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

*Т. М. Nefedova,
Postgraduate student, Kyiv National University of Technologies and Design*

MODEL OF UNIVERSITIES COMPETITIVE FORMING ON BASIS OF COMPETITIVE POTENTIAL IMPLEMENTATION

*Т. Н. Нефедова,
аспірантка, Київський національний університет технологій та дизайну, г. Киев*

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВУЗА НА ОСНОВЕ РЕАЛИЗАЦИИ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦИАЛА

В статті розглянуто еволюцію поняття конкурентного потенціалу ВНЗ у взаємозв'язку з категорією конкурентоспроможності. Запропоновано підхід щодо аналізу та управління конкурентним потенціалом ВНЗ, розроблено концептуальну модель формування конкурентоспроможності ВНЗ на основі реалізації конкурентного потенціалу.

The current paper considers the evolution of the concept of competitive potential and how the latter is related to the category of the university competitiveness. The author has offered the approach to the universities competitive potential analysis and management, developed a conceptual model of universities competitive forming on basis of competitive potential implementation.

В статье предстали анализ эволюции понятия конкурентного потенциала ВУЗа в его взаимосвязи с категорией конкурентоспособности. Предложен подход к анализу и управлению конкурентным потенциалом ВУЗа, разработана концептуальная модель формирования конкурентоспособности ВУЗа на основе реализации конкурентного потенциала.

Ключові слова: конкурентний потенціал ВНЗ, конкурентоспроможність ВНЗ, аналіз конкурентного потенціалу, фактори зовнішнього середовища, концептуальна модель формування конкурентоспроможності ВНЗ.

Keywords: universities competitive potential, university competitiveness, competitive potential analysis, the environmental factors, a conceptual model of universities competitive forming.

Ключевые слова: конкурентный потенциал ВУЗа, конкурентоспособность ВУЗа, анализ конкурентного потенциала, факторы внешней среды, концептуальная модель формирования конкурентоспособности ВУЗа.

Постановка проблеми

Одним з найважливіших чинників забезпечення конкурентоспроможності України у світовій економіці, з одного боку, і сприяння її переходу на засади реального (а не декларативного) інноваційно-інвестиційного модернізаційного розвитку – з іншого, є формування людського потенціалу, що потребує розвитку інтегрованої у світовий освітній простір та конкурентоспроможної системи вищої освіти.

Первинною ланкою забезпечення розвитку освітньої системи країни є вищий навчальний заклад, який повинен, враховуючи глобальні тенденції розвитку освітньої сфери, дотримуватися у своїй діяльності законодавчо визначених норм здійснення освітнього процесу, запроваджувати новітні технології у всіх сферах діяльності, забезпечувати режим економії всіх видів ресурсів та досягати соціальної і економічної ефективності з метою підвищення конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному ринках.

Успішне функціонування і розвиток вищих навчальних закладів в сучасних умовах вимагає розробки методологічних засад та методичних положень щодо формування стратегії, спрямованої на розвиток конкурентних переваг та досягнення на цій основі високого рівня конкурентоспроможності, що потребує створення адекватної системи оцінювання та управління конкурентним потенціалом ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Більшість вітчизняних та зарубіжних авторів у своїх дослідженнях приділяють увагу питанням оцінювання потенціалу промислових підприємств, зокрема проблематиці виробничого потенціалу. Це пояснюється ключовою роллю виробничих процесів в період домінування адміністративної системи управління економікою країни.

З переходом до ринкової економіки актуальності набувають питання оцінки конкурентного потенціалу, який необхідно розглядати у взаємозв'язку з іншими видами потенціалу. Особливу увагу питанням дослідження сутності конкурентного потенціалу, методам його оцінювання та управління приділено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених як: Балабанова І.В., Галушко Д.В., Гудзінський О.Д., Срохін Д.В., Ж.-Ж. Ламбен, Іванченко А.В., Кирчата І.М., Лисенков М.В., Фасхiev X.A., Федонін О.С., Скляр Е.Н., Бережнов Г.В та інших.

Результатом вивчення наукової літератури став висновок про те, що протягом своєї еволюції категорія «конкурентний потенціал» зазнала істотних змін – від визначення її як сукупності ресурсів і можливостей [1; 2] і «частини загального потенціалу» [3], до розуміння конкурентного потенціалу як набору ключових факторів успіху і складових, що характеризуються інноваційністю та адаптивністю [4]. Російські вчені Арєнков І.А., Саліхова Я.Ю., Гаврилова М.А. в праці [5] надають такі визначення конкурентного потенціалу: «сукупність наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових і нематеріальних ресурсів та можливостей об'єктів та (або) суб'єктів господарювання, що дозволяють їм отримувати конкурентні переваги в порівнянні з іншими учасниками ринку»; «внутрішні і зовнішні конкурентні можливості, які дозволяють підприємству вести ефективну конкурентну боротьбу на ринку за рахунок формування конкурентних переваг на основі

використання матеріальних і нематеріальних ресурсів».

Балабанова Л.В. та Балабаніц А.В. зазначають, що конкурентний потенціал – це сукупність наявних конкурентних переваг і маркетингових можливостей фірми, що мають здатність при сприятливому маркетинговому кліматі трансформуватися в конкурентні переваги підприємства, забезпечуючи йому стійку конкурентну позицію на ринку [6, с.8]. Воронкова А.Є. визначає конкурентний потенціал як сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних, трудових і екологічних можливостей підприємства, що забезпечують йому стійкі конкурентні позиції на ринку [7, с. 105]. Згідно підходу Гудзинського О.Д., Судоміра С.М., Гуренка Т.О. конкурентний потенціал є здатністю підприємства та його системи менеджменту формувати збалансований комплекс можливостей по задоволенню потреб споживачів з метою забезпечення сталого стратегічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності, завчасної адаптації до змін у зовнішньому середовищі [8, с. 12].

Проте, більшість розглянутих підходів характерно однобічне відображення даної категорії. Більш повним доцільно вважати визначення, яке Кирчата І.М. і Поясник Г.В. надають в праці [9, с. 43]: конкурентний потенціал – це "систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, який забезпечує отримання конкурентних переваг в умовах змінюваного зовнішнього середовища та обмежених ресурсів, сприяє досягненню поставлених конкурентних цілей та при раціональному використанні забезпечує підприємству високий конкурентний статус".

За результатами аналізу наукової літератури [5, 6, 10, 11] зроблено висновок, що більшість науковців конкурентний потенціал розглядають як сукупність наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових і нематеріальних ресурсів та можливостей об'єктів та (або) суб'єктів господарювання, що дозволяють їм отримувати конкурентні переваги в порівнянні з іншими учасниками конкурентної боротьби.

На основі розглянутого, можна зробити висновок, що між поняттями конкурентний потенціал, конкурентні переваги та конкурентоспроможність існує причинно-наслідковий зв'язок, який проявляється в наступному. Конкурентний потенціал визначає можливості суб'єкта господарювання до конкурентної боротьби, які характеризуються рівнем ресурсного забезпечення. За відсутності ресурсної бази підприємство не здатне не лише конкурувати, а й функціонувати взагалі. При цьому наявність ресурсів є необхідною, але не достатньою умовою для перемоги в конкурентній боротьбі. Таким чином, ефективне управління ресурсним потенціалом є основою формування стійких конкурентних переваг в порівнянні з іншими конкурентами. Конкурентоспроможність – „це відповідність за всіма параметрами вимогам ринку, покупців, споживачів” [12, с. 89], а досягнення конкурентної переваги є одним з основних напрямків забезпечення конкурентоспроможності. Таким чином, конкурентна перевага є причиною, конкурентоспроможність наслідком, а конкурентний потенціал основою ринкового успіху суб'єкта господарювання в боротьбі за споживача.

Постановка завдання

Для досягнення теоретичного, методологічного і технологічного проривів в усіх сферах діяльності вищого навчального закладу, без яких унеможливилося подолання кризових явищ, формування нового бачення перспектив і досягнення цілей вищої школи, потребується створення і підтримка дієздатної системи управління конкурентним потенціалом ВНЗ, як основи забезпечення його конкурентоспроможності.

Метою статті є визначення ефективних форм управління конкурентним потенціалом ВНЗ та досягнення високого рівня конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу

Поняття конкурентного потенціалу, яке досить детально висвітлено в науковій літературі, потребує уточнення з позицій його відповідності завданням та цілям розвитку ВНЗ в контексті забезпечення конкурентних переваг та їх реалізації на національному (регіональному) та міжнародному рівнях, що знаходить відображення в рейтингах конкурентоспроможності, які на постійних засадах складаються різними рейтинговими агентствами і оприлюднюються для широкого загалу користувачів.

За результатами аналізу наукової літератури встановлено, що конкурентний потенціал вищого навчального закладу є комплексною характеристикою його спроможності до розвитку в цілому та підвищення конкурентоспроможності зокрема, яка залежить від ефективності конкурентної політики підприємства, наявності ресурсного потенціалу та здатності адаптуватися до умов зовнішнього середовища.

На рис. 1 представлено концептуальну модель формування конкурентоспроможності ВНЗ на основі реалізації його конкурентного потенціалу.

Зазначимо, що конкурентний потенціал визначається внутрішніми можливостями ВНЗ (ресурсна складова) та ефективністю системи управління при вирішенні завдань оптимального використання наявних ресурсів і адаптації до змін у зовнішньому конкурентному середовищі (організаційно-управлінська складова).

Вихідними положеннями при побудові концептуальної моделі формування конкурентоспроможності ВНЗ на основі реалізації конкурентного потенціалу визначено те, що формування конкурентного потенціалу передбачає використання всіх наявних ресурсів та охоплення всіх внутрішніх процесів, які протікають у різних функціональних сферах внутрішнього середовища ВНЗ, а також забезпечення ефективної взаємодії вищого навчального закладу з елементами зовнішнього середовища – використання сприяючих факторів та адаптація до дії несприятливих. В результаті забезпечується системний погляд на вищий навчальний заклад, який дозволяє виявити всі сильні та слабкі сторони, та на цій основі розробити стратегію його розвитку на довгострокову перспективу.

За результатами узагальнення наукової літератури було сформовано елементну структуру конкурентного потенціалу ВНЗ, складовими якої визначено (див. рис. 1):

- 1) *ресурсна складова* з виокремленням матеріально-технічних, інтелектуальних, трудових, фінансових та маркетингових ресурсів, а також науково-дослідної бази та інноваційних ресурсів, педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- 2) *організаційно-управлінська складова*, що включає систему управління і забезпечує виконання функцій у сферах: організації навчального процесу та НДР, студентського самоврядування, управління кадрами та мотивації, соціальної сприйнятливості та взаємодії із стейкхолдерами, організації додаткових послуг позанавчального характеру.

Аналіз конкурентного потенціалу вищого навчального закладу ($KП^{ВНЗ}$) пропонується здійснювати за етапами:

I етап. Оцінка рівня конкурентного потенціалу ВНЗ за складовими, що включає:

- 1.1. *Визначення основних складових $KП^{ВНЗ}$ та формування системи одиничних показників оцінки кожної складової.* Аналіз ресурсної та організаційно-управлінської складових $KП^{ВНЗ}$ передбачає їх деталізацію за факторами та побудову відповідних кожному з факторів систем одиничних показників.
- 1.2. *Визначення базових значень та пріоритетного рівня одиничних показників $KП^{ВНЗ}$ відповідно до критеріїв теорії бажаності, згідно до якої рівень найменших, але припустимих значень окремих показників, відповідає базовим значенням, а найкращими є значення показників (можливостей), які вищий навчальний заклад прагне досягти в найближчій перспективі, і які є пріоритетними для ВНЗ [13, 14].*
- 1.3. *Оцінка фактичного рівня кожного одиничного показника відповідно до положень теорії бажаності та визначення на їх основі групових показників (з використанням методу адитивної згортки), які визначатимуть рівень бажаності ресурсної та організаційно-управлінської складових $KП^{ВНЗ}$.*
- 1.4. *Розрахунок комплексних показників ресурсної (PC) та організаційно-управлінської складових (OVC) за процедурою, аналогічною п.1.3, враховуючи вагомість груп PC та OVC.*
- 1.5. *Оцінка інтегрального показника $KП^{ВНЗ}$ із врахуванням рівня організаційно-управлінської та ресурсної складових конкурентного потенціалу підприємства.*

II етап. Оцінка рівня реалізації $KП^{ВНЗ}$ за умов впливу факторів зовнішнього конкурентного середовища. На даному етапі передбачається проведення аналізу наявних та потенційних можливостей і загроз зовнішнього прояву з метою оцінки їх впливу на рівень реалізації конкурентного потенціалу вищого навчального закладу. Важливість даного етапу аналізу визначається тим, що в умовах глобальної конкуренції кожний вищий навчальний заклад повинен розробляти конкурентну стратегію адаптивного характеру, орієнтовану на максимальну реалізацію конкурентного потенціалу (його ресурсних можливостей) та зміцнення ринкових позицій (як на світовому, так і національному ринках), враховуючи при цьому зростаючий вплив різних ризиків, зокрема, пов'язаних з вільним ціноутворенням на ринку освітніх послуг, євроінтеграційними та глобалізаційними процесами, та невизначеністю конкурентного середовища, яке динамічно змінюється.

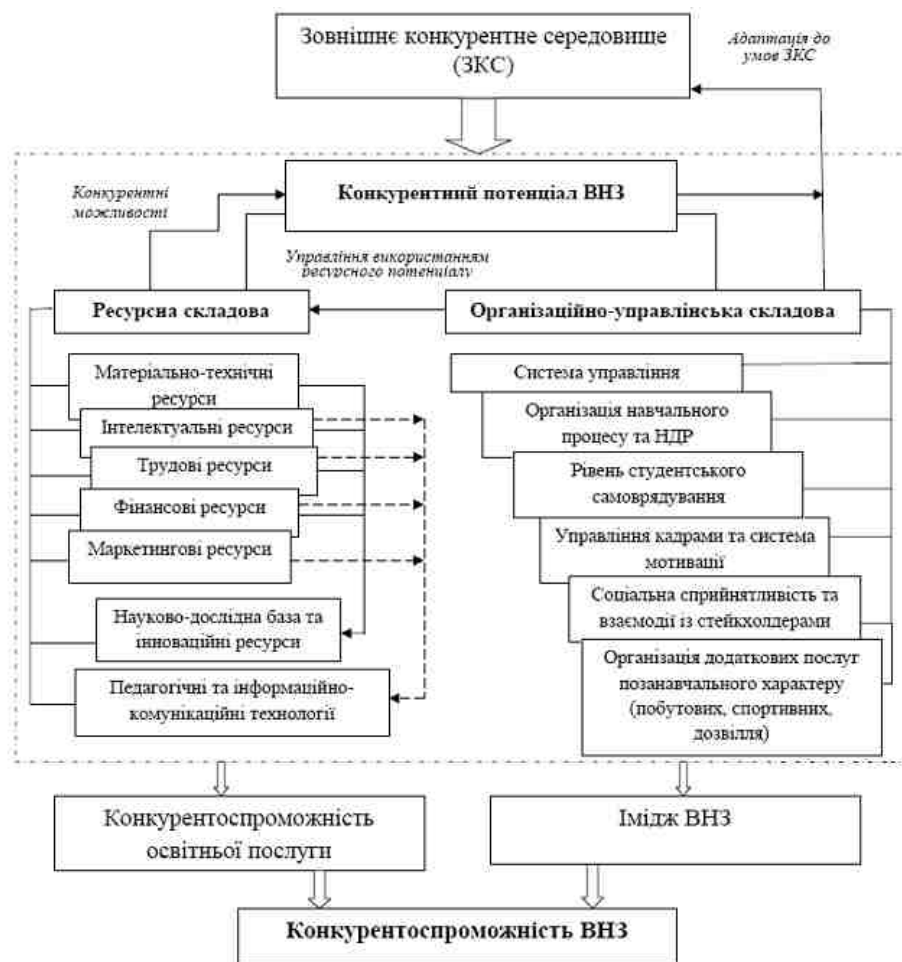

Рис. 1. Концептуальна модель формування конкурентоспроможності ВНЗ на основі реалізації конкурентного потенціалу

Аналіз впливу факторів зовнішнього середовища на результати реалізації конкурентного потенціалу ВНЗ пропонується проводити за такими показниками, які класифіковано за групами загроз та можливостей:

- *можливості*: (1) державна політика у сфері вищої освіти; (2) кон'юнктура ринку праці в контексті пропозиції науково-педагогічних кадрів; (3) система ліцензування та акредитації; (4) система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації наукових кадрів;
- *загрози*: (1) демографічна ситуація та потенційна кількість абітурієнтів; (2) зміна тарифів на енергоресурси, комунальні послуги та ін.; (3) скорочення бюджетного фінансування закладів вищої освіти; (4) відсутність механізмів сприяння роботодавців розвитку ВНЗ; (5) інвестиційний клімат та інвестиційні ресурси; (6) зниження купівельної спроможності населення; (7) загострення конкурентної боротьби.

Значення інтегрального показника реалізації конкурентного потенціалу ВНЗ в умовах впливу факторів зовнішнього середовища в загальному вигляді може бути представлено залежністю:

$$КП^{реал} = f(КП^{ВНЗ}, k^{ЗС}).$$

Показник $КП^{реал}$ показує наскільки ВНЗ реалізує свій конкурентний потенціал ($КП^{ВНЗ}$) в умовах зовнішнього середовища, яке характеризується невизначеністю та може бути сприятливим, несприятливим або нейтральним ($k^{ЗС}$): чим більш невизначеним та несприятливим є зовнішнє середовище, тим більше будуть відрізнятися між собою значення $КП^{ВНЗ}$ та $КП^{реал}$.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Застосування пропонованого підходу щодо аналізу конкурентного потенціалу ВНЗ дозволить визначати напрями підвищення ефективності використання наявних ресурсів та бізнес-процесів, які безпосередньо впливають на формування конкурентних переваг вищого навчального закладу та забезпечують взаємодію з елементами зовнішнього середовища. Подальші дослідження планується спрямувати на розробку методичних положень формування конкурентної стратегії та оптимізацію розвитку ВНЗ в контексті підвищення конкурентоспроможності.

Література.

1. Войцеховская И.А. Потенциал предприятия как основа его конкурентоспособности [Електронний ресурс] // Проблемы современной экономики – 2006. – №1 (17). – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=953>. – Назва з титул. екрану.
2. Лисенков М.В. Конкурентный потенциал и конкурентная стратегия в совокупности отношений конкурентоспособности // Вестник ТГУ. – 2008. – Вып. 2 (58). – С. 63–65.
3. Ерохин Д.В., Галушко Д.В. Теоретические основы оценки конкурентного потенциала промышленной фирмы // Вестник Брянского государственного технического университета. – 2006. – №4 (12). – С. 76–81.
4. Баринов В.А., Синельников А.В. Развитие организации в конкурентной среде [Електронний ресурс] / В.А. Баринов, А.В. Синельников // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – №6. – Режим доступу: <http://www.mevriz.ru/articles/2000/6/853.html>. – Назва з титул. екрану.
5. Аренков И.А. Конкурентный потенциал предприятия: модель и стратегии развития [Електронний ресурс] / И.А. Аренков, Я.Ю. Салихова, М.А. Гаврилова // Проблемы современной экономики, N 4 (40), 2011. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3801>. – Назва з титул. екрану.
6. Балабанова Л.В. Маркетинговый аудит в системе сбыта: [Монографія] / Л.В.Балабанова, А.В.Балабанич. – Донецк: ДонГУЭТ, 2003. – 188 с.
7. Воронкова А.С. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [Монографія] / А.С. Воронкова. – 2-е изд. – Луганск: ВНУим. В. Даля, 2004. – 320 с.
8. Гудзинский О.Д. Управление формированием конкурентного потенциала предприятий (теоретико-методологичний аспект) : [Монографія] / О.Д. Гудзинский, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
9. Кирчата І.М. Управление конкурентоспособностью предприятия в глобальном окружении: [Монографія] / І.М. Кирчата, Г.В. Поясник. – Харьков :

ХНАДУ, 2009. – 160 с.

10. Іванченко А.В. Сутність та зміст конкурентного потенціалу підприємства / А.В. Іванченко // Вісник "Актуальні проблеми управління". – 2011. – № 62. – С. 52-57.
11. Балабанова І.В. Конкурентний потенціал як основа формування конкурентних переваг [Електронний ресурс] / І.В. Балабанова / Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3_ANRR_2009/Economics/38882.doc.htm – Назва з титул. екрану.
12. Киперман Г.Я., Сурганов В.С. Популярный экономический словарь / Г.Я. Киперман, В.С. Сурганов. — М.: Экономика, 1993. — 256 с.
13. Kendall M.G. Rank Correlation Methods. – N.Y.: Hafner Publ.Go., 1995. – 196 p.
14. Соловьев А.Н. Оценка качества и стандартизация текстильных материалов / А.Н. Соловьев, С.М. Кирюхин. – М.: Легкая индустрия, 1974. – 248 с.

References.

1. Vojtechovskaja, I.A. (2006), "Potencial predprijatija kak osnova ego konkurentosposobnosti", *Problemy sovremennoj jekonomiki*, [Online], vol . 1 (17), available at: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=953>.
2. Lisenkov, M.V. (2008), "Konkurentnyj potencial i konkurentnaja strategija v sovokupnosti otnoshenij konkurentosposobnosti", *Vestnik TGU*, vol. 2 (58), pp. 63–65.
3. Erohin, D.V. and Galushko, D.V. (2006), "Teoreticheskie osnovy ocenki konkurentnogo potenciala promyshlennoj firmy", *Vestnik Brjanskogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta*, vol.4 (12), pp. 76-81.
4. Barinov, V.A. and Sinel'nikov, A.V. (2000), "Razvitie organizacii v konkurentnoj srede", *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, [Online], vol . 6, available at: <http://www.mevriz.ru/articles/2000/6/853.html>.
5. Arenkov, I.A. Salihova, Ja.Ju. and Gavrilova, M.A. (2011), "Konkurentnyj potencial predprijatija: model' i strategii razvitija", *Problemy sovremennoj jekonomiki*, [Online], vol . 4 (40), available at: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3801>
6. Balabanova L.V. and Balabanic, A.V. (2003), *Marketingovij audit v sisteme sbyta* [Marketing audit system sales], DonGUJeT, Doneck, Ukraine, p.188.
7. Voronkova, A.E. (2004), *Strategičeskoe upravlenie konkurentosposobnim potencialom predprijatija: diagnostika i organizacija* [Strategic management of the potential competitiveness of businesses: diagnostics and organization], 2nd ed., VNUim. V. Dalja, Lugansk, Ukraine, p.320.
8. Hudzynskiy, O.D. Sudomyr, S.M. and Hurenko, T.O. (2010), *Upravlinnia formuvanniam konkurentnoho potentsialu pidprijemstv (teoretyko-metodolohičny aspekt)* [Manage creating competitive capacity of enterprises (theoretical and methodological aspect)], IPK DSZU, Kyiv, Ukraine, p.212.
9. Kyrchata, I.M. and Poiasnyk, H.V. (2009), *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidprijemstva v hlobalnomu seredovyshchi* [Managing enterprise's competitiveness in the global environment], KhNADU, Kharkiv, Ukraine, p.160.
10. Іванченко А.В. Сутність та зміст конкурентного потенціалу підприємства / А.В. Іванченко // Вісник "Актуальні проблеми управління". – 2011. – # 62. – С. 52-57.
11. Балабанова, І.В. "Konkurentnyi potentsial yak osnova formuvannia konkurentnykh perevah", [Online], vol . 6, available at: http://www.rusnauka.com/3_ANRR_2009/Economics/38882.doc.htm – Назва з титул. екрану.
12. Киперман, Г.Я. and Сурганов, В.С. (1993), *Populjarnyj jekonomičeskij slovar'* [Popular Dictionary of Economics], Jekonomika, Moscow, Russia, p.256.
13. Kendall M.G. Rank Correlation Methods. – N.Y.: Hafner Publ.Go., 1995. – 196 p.
14. Solov'ev, A.N. and Kirjuhin, S.M. (1974), *Ocenka kachestva i standartizacija tekstil'nyh materialov* [Assessment of the quality and standardization of textile materials], Legkaja industrija, Moscow, Russia, p.248.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"